

PRIKAZI NOVIH KNJIGA I ČASOPISA

REVIEWS OF NEW BOOKS AND MAGAZINES

»THE MONSTER SWALLOWS YOU«: DISASTER MEMORY AND RISK CULTURE IN WESTERN EUROPE, 1500 – 2000, RCC PERSPECTIVES 2011/1

Švicarski povjesničar Christopher Pfister u svojem eseju prezentira kakve posljedice su imali različiti odnosi sadašnjosti prema prošlosti na primjeru odnosa čovjeka i njegove okoline. Fokusira se na prirodne katastrofe koje su jedan od nezaustavljivih problema u svijetu, ali kojima se ipak, kako je povijest pokazala, može prilagoditi. Kako navodi, metode prilagodbe nisu kratkoročni proces, ponekad je nužno više generacijsko iskustvo kako bi se steklo potrebno znanje. Ono se jedino može steći ako društvo pamti i uči iz lekcija prošlosti: »...pamćenje je presudno za razvijanje strategija preživljavanja.« (»The Monster Swallows You«, str. 3)

Autor razlikuje dvije vrste pamćenja, dugoročno i kratkoročno. Dok se kratkoročno obično zadržava pomoću oralne komunikacije i osobnih sjećanja, ono se neizbježno gubi izumiranjem generacija koja su proživjela katastrofu. Za postizanje dugoročnog pamćenja potrebna je pomoć materijalnih medija prenošenja znanja i simboličkih oznaka za iskustva iz prošlosti. Naravno pamćenju pomažu učestala ponavljanja katastrofa, zbog čega se sjećanja neće tako lako izgubiti te će se razviti dugotrajnije strategije prilagodbe. Za kulture koje su živjele i još danas žive na takvim riskantnim područjima te koje su razvile takve strategije prilagodbe koristi termin »kulture rizika«.

Kao primjere »kultura rizika« navodi hidrografska društva Sjevernih mora i nivografska društva na području Alpa. Za oba ističe uvjetovanost izuma novih tehnologija s teškim uvjetima koji su primorali kulture da se prilagode. Ključ tih prilagodba je bila kontinuitet dugoročnog pamćenja koja je svojstvena »kulturama rizika«.

Navodi dvije strategije upozoravanja na rizične situacije iz prošlosti. Prva je dokumentiranje katastrofa u kronikama s informacijama o gubicima i posljedicama. Ona nije bila toliko djelotvorna do sada, jer se pripovijesti brzo zaboravljaju. Druga je bila efikasnija: obilježavanje javnih mjesta simbolima koji služe kao podsjetnici.. Autor ističe primjer oznaka vodostaja na zidovima javnih ili privatnih kuća: »Ne samo što su čisto komunikativni, visoki vodostaji se mogu očitavati kao vizualni izrazi institucijske rizične memorije u smislu osiguravajuće industrije, što definira rizik kao mogućnost pojave gubitka određene magnitude.« (»The Monster Swallows You«, str. 8) Naglasak, stoga, nije samo na upozorenju na pojedinu nadolazeću katastrofu, već i na mogućim materijalnim gubicima ako za katastrofe ne postoje pripreme.

Drugi oblici, koji služe za prisjećanje mogu biti i prineseni predmeti nekom svecu od kojeg su ljudi tražili pomoć. Ponekad, kada su sva tehnološka rješenja propala, ljudima je jedini izlaz ostao tražiti božansku pomoć. Pa tako iznad grada La Thuile u Francuskoj izgrađena je kapelica posvećena sv. Margariti koja je trebala zaustaviti nadolazeće poplave s obližnjeg glečera. Iako božanska pomoć nije stizala, takve građevine su uspješno upozoravale i prisjećale ljude na moguću opasnost. Također, postojala su i društvena okupljanja kojima je uloga ponovo bila upozoravanje na razorne posljedice pojedine vremenske nepogode. Kao primjer autor je uzeo »procesije tuče« koje su se održavale ljeti. Naglašavala bi se razorna moć tuča koje su znale uništiti usjeve i oštetiti pogođene kuće.

Ovim metodama se sjećanje institucionaliziralo.

No, nije uvijek bilo tako. Ponekad je društvo zaboravilo, izbrisalo ili potisnulo sjećanja. Na primjer brisanje svih simbola Hitlerove njemačke nakon katastrofe Drugog svjetskog rata ili izvrtnje stvarnih razloga katastrofe u San Franciscu uzrokovane zemljotresom pripisujući ih posljedično uzrokovanom požaru. Pa tako razlozi zaborava mogu biti politički, ekonomski ili uzrokovani okolnošću nekog vremena kada je bilo potrebno s nekim ciljem prenatragovati pojedinu katastrofu ili ju pokušati sakriti drugom. Pod time se misli i na namjerno i na ne uvijek namjerno izvrtnje i izostavljanje činjenica te statistika. Također moramo uzeti u obzir okolnosti. Ljudi koji su neposredno preživjeli katastrofu ju mogu preuveličavati te

time uzrokovati zaboravljanje ili subjektiviziranje stvarnih činjenica o toj katastrofi ili nekoj prijašnjoj. Svatko ima svoj doživljaj. Nekima će se činiti pojedina katastrofa kao najrazornija u povijesti, dok će neki drugi naglašavati neku drugu, njima najpogubniju. To nas može upozoravati na subjektivnu prirodu povijesnih svjedočanstva.

I na kraju autor dolazi do najučinkovitijeg utjecaja zaboravu: vrijeme. Ako se katastrofe ne ponavljaju učestalo, one će se prije ili kasnije zaboraviti, čime se gubi svijest o vjerojatnosti katastrofe i time pripremnost ljudi. Kada se katastrofe ne događaju, nema preventivnih mjera te se prestaje razmišljati o strategijama prilagodbe koje su služile našim prethodnicima. Time se ne ostavljaju potrebna iskustva za budućnost. Ali za njima se u novim uvjetima ponovo poseže.

Danas, kada se zbog klimatskih promjena učestalost katastrofa povećava, ljudi se sve više bave poviješću katastrofa kako bi stekli znanja potrebna za osmišljavanje novih strategija prilagodbe i po njima, kako navodi autor, se potpisuju različiti zakoni, zabrane i odredbe djelovanja u riskantnim područjima. Takve institucionalizirane oblike ponašanja autor također definira kao podsjetnike na katastrofe, za sadašnjost i budućnost.

Stjepko BARAC

MAUCH, CHRISTOF, AND LIBBY ROBIN (UR.), »THE EDGES OF ENVIRONMENTAL HISTORY: HONOURING JANE CARRUTHERS,« RCC PERSPECTIVES 1 (2014).

Centar za okoliš i društvo Rachel Carson (*Rachel Carson Center for Environment and Society*) ušao je i u 2014. godinu sa sada već tradicionalnim radionicama iza kojih slijedi objava radova koji su se vrtili u sklopu tih radionica. Tako je i *The Edges of Environmental History: Honouring Jane Carruthers*, rezultat upravo radionice posvećene liku i djelu Jane Carruthers, svjetski poznate i priznate južnoafričke, slobodno možemo kazati, pionirke ekohistorije, ali i komparativne historije, povijesti znanosti te mnogih drugih povijesnih disciplina.¹ Cijeli broj je podijeljen na četiri tematske cjeline s tzv. interludijima koji služe kao poveznica tih cjelina.

Prvo započinjemo s prologom u kojem nam Christof Mauchand i Libby Robin pojašnjavaju što nas čeka u nastavku: značaj i veliki doprinos Carruthersinih radova ekohistoriji, ali radova koji su nastali inspirirani likom i djelom te južnoafričke povjesničarke. Slijedi i kratak članak same Jane Carruthers u kojem se ona bavi utjecajem centra Rachel Carson u Južnoafričkoj Republici, ukazuje na specifičnost razvoja ekohistorije i povijesti nacionalnih parkova unutar JAR-a pa i ekohistorije općenito kao interdisciplinarnog pristupa.

Nastavljamo s poglavljem naslovljenim *Thinking with Animals* u sklopu kojeg nas troje autora uvode u svijet *divljine* te odnosa čovjeka i divljih životinja. Već i karakteristični naslovi članaka (*How Wild is Wild?*, *Thinking with Birds*, *Animal Pasts*, *Humanised Futures: Living with Big Wild Animals in an Emerging Economy*) nam ukazuju na kompleksnost pitanja poput što je to divljina, zašto stvaramo zoološke vrtove i promatramo ptice, postoji li danas suživot čovjeka i divljine? Svaki od tri članka pokušava dati odgovore na ova pitanja, no više od toga, potiče čitatelja na razmišljanje o stvarima koje nam se možda čine banalne i na koje mislimo da je odgovor vrlo jednostavan, dok je stvarnost sasvim suprotna. Slijedi interludij pod naslovom *The Beast of the Forest* koji nas na primjeru strašnog čudovišnog vuka koji je šezdesetih godina 18. stoljeća širio strah i trepet među francuskim stanovništvom. Štoviše, kako autor napominje, uslijed prestanka Sedmogodišnjeg rata, novi medij u usponu, novine su ostale bez zvučnih i krvavih naslova. Pojava ovog *čudovišta* im je osigurala izvor intrigantnih vijesti, no nisu jedino oni imali korist od toga: tu se okoristio francuski kralj i biskup Mende i mnogi drugi. To je članak koji povezuje

¹ <http://www.janecarruthers.co.za/> (posjećeno 12.12.2014.)

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen X. / Broj 10
Zagreb - Samobor 2014.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/4092-148, fax: +385/1/4092-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: prof. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula), Zrinka Blažević (Zagreb), Tatjana Buklijaš (Auckland, New Zealand), Goran Đurđević (Požega), Josip Faričić (Zadar), Borna Fürst Bjeliš (Zagreb), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb), Paul Hirt (Tempe, SAD), Andrej Hožjan (Maribor, Slovenija), Halil Inalcik (Ankara, Turska), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb), Ivan Mirnik (Zagreb), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb), Hrvoje Petrić (Zagreb), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb), Marko Šarić (Zagreb), Mladen Tomorad (Zagreb), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Zagreb), Frank Zelko (Burlington, VT, SAD), Zlata Živaković Kerže (Osijek), Ivana Žebec Šilj (Zagreb)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2014.

Adresa uredništva / Mailing adresss:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

Na naslovnici / Cover:

Idrija prema Valvasorovoj Topografiji Kranjske iz 1679.

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT - AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA